

Hyvinvoinnin mittaus edellyttää hyvinvoinnin teoriaa

Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitettyinä nykyaikaan

FRANK MARTELA

Kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja mittaaminen edellyttävät selkeätä näkemystä siitä, mitä hyvinvointi on. Hyvinvoinnin teoriaperustaisuuden vahvistaminen oli yksi Erik Allardtin (1976) päätavoitteista hänen hyvinvoinnin ulottuvuuksia koskevassa tutkimuksessaan, mutta valitettavasti sama vaatimus hyvinvoinnin vahvemmasta juurruttamisesta teoriaan on edelleen ajankohtainen (Fabian 2022). Hyvinvoinnin mittareita valittaessa tullaan välttämättä ottaneeksi kantaa siihen, mikä on ihmiselle hyvää ja tavoiteltavaa, ja – koska ”sitä saa mitä mittaa” – laajemmin siihen, mitä ”hyvän yhteiskunnan” tulisi tavoitella (Allardt 1976, 14). Siksi hyvinvoinnin mittareiden tulisi perustua vahvaan teoriaan.

Kysymys kansalaisten hyvinvoinnin mittaamisesta on juuri nyt erityisen ajankohtainen sekä Suomessa että kansainvälisesti. Jo vuonna 2011 YK:n yleiskokous kehotti julkilausumassaan kaikkia jäsenvaltioita ”luomaan mittareita, jotka paremmin tavoittavat onnellisuuden ja hyvinvoinnin tavoittelun tärkeyden kehityksessä, jotta ne voisivat ohjata politiikan tekemistä” (United Nations 2011). OECD julkaisi vuonna 2013 ohjeistuksen koetun hyvinvoinnin mittaamisesta (OECD 2013), ja tätä nykyä 35 OECD-maata 36:sta onkin alkanut mitata kansalaisten koettua hyvinvointia jollakin tavalla.

Suomi on ollut tässä kehityksessä aktiivinen: EU-puheenjohtajakaudellaan vuonna 2019 Suomi nosti STM:n johdolla hyvinvointitalouden yhdeksi kautensa kärkiteemoista. Suomi liittyi myös

hiljattain Wellbeing Economy Governments -yhteenliittymään, jonka tarkoituksena on vahvistaa hyvinvointilähtöistä politiikkaa hallitusten välisellä yhteistyöllä. Mutta vaikka monet verrokki-maat, kuten Ranska (v. 2016), Ruotsi (v. 2017), Italia (v. 2017), Uusi Seelanti (v. 2018), Skotlanti (v. 2018) ja Islanti (v. 2019) ovat valinneet itselleen keskeiset hyvinvoinnin indikaattorit ja otaneet ne eri tavoin käyttöön esimerkiksi budjettiprosessin arviointivälineenä (Exton & Shinwell 2018; Korhonen ym. 2022), on Suomelta toistaiseksi puuttunut valittu hyvinvoinnin malli ja indikaattorit. STM:n ja TEM:n hiljattain asettaman työryhmän johtopäätöksenä oli, että ”Suomeen tulee rakentaa pysyvä hyvinvoinnin tasoa ja kehitystä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä kuvaava seurantatapa” (Valtioneuvosto 2020, 55), ja hallituksen toimeksiannosta onkin selvitetty indikaattoreita ja ohjausmallia hyvinvointitaloudelle (Korhonen ym. 2022).

Lähiaikoina lieneekin Suomen vuoro rakentaa itselleen malli hyvinvoinnista ja valita sitä seuraavat keskeiset indikaattorit.

Monien hyvinvointimallien heikkoutena on ollut, että ne on rakennettu poimimalla joukko tärkeän tuntuisia teemoja ilman vahvaa teoriapohjaa, jolloin ymmärrys eri indikaattoreiden tärkeydestä ja keskinäisistä suhteista jää puuttumaan. Olisi-kin tärkeätä, että Suomessa hyvinvoinnin edistäminen ja mittaaminen perustuisi vahvemmin teoriaan ja selkeään näkemykseen siitä, mitä hyvinvointi pohjimmiltaan on. Tässä kirjoituksessa pyrin esittämään suuntaviivoja tällaiselle hyvinvoin-

nin teorialle ja mittausmallille lähtien liikkeelle suomalaisen hyvinvointikeskustelun avainhahmosta Erik Allardtista ja hänen hyvinvoinnin ulottuvuuksistaan.

Having, loving, being – elintaso, yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen

Erik Allardt (1976) lähti rakentamaan näkemystään hyvinvoinnin ulottuvuuksista reaktiona Pohjoismaissa silloin vallalla olleeseen ulkoiisiin resurssiin keskittyneeseen käsitykseen hyvinvoinnista. Allardt halusi korostaa, että vaikka resurssit ovat tärkeitä, niin ne antavat liian kapean kuvan hyvinvoinnista.

Ensimmäinen tärkeä pääteesi Allardtin hyvinvointikäsitteessään oli, että kokonaisvaltainen hyvinvoinnin tutkimus vaatii sekä objektiivisia että subjektiivisia mittareita, koska kumpikin yksin antaa liian kapean kuvan (Allardt 1976; 1993). Jos tutkija pyrkii määrittämään hyvinvoinnin ihmisten puolesta, sivuuttaen heidän subjektiiviset kokemuksensa, johtaa tämä helposti ”dogmaattisiin virhepäätelmiin” (Allardt 1976, 26). Ihmisille on annettava oikeus itse määrittää, onko heidän elämänsä hyvää, sen sijaan että tutkijat tai poliitikot ”väkisin tyrkyttävät kansalaisille omia hyvinvoinnin käsityksiään” (Allardt 1998, 41).

Toisaalta siinä missä objektiiviset mittarit johtavat ”sietämättömään dogmaattisuuteen”, Allardt epäilee pelkkien subjektiivisten mieltymysten tuojottamisen johtavan ”sietämättömään konservatismiin”, koska ihmisten käsitykset ja toiveet hyvästä elämästä ovat liikaa nykytilanteen rajoittamia (Allardt 1976, 21). Ihminen voi erehtyä hyvinvoinnistaan ja esimerkiksi ”tarpeentyydytyksensä asteesta” (s. 26), elää väärässä tietoisuudessa tai sopeutua kahleisiinsa, jonka seurauksena hänen oma arvionsa on ristiriidassa hänen todellisen tilanteensa kanssa. Koska sekä subjektiiviset että objektiiviset hyvinvoinnin mittarit sisältävät omat sokeat pisteensä, näkee Allardt, että on välttämätöntä mitata molempia samanaikaisesti (Allardt 1998).

Toinen Allardtin keskeinen kontribuutio oli, että hän nosti ulkoisten *resurssien* ja häilyvien subjektiivisten *halujen* ja toiveiden välistä esiin ihmisen *tarpeet*. Tarpeet ovat perustavampia kuin toiveet. Ne edustavat ihmisten yleisesti tavoittelemia ja arvostamia asioita elämässä, joita ilman ihmi-

nen kärsii. (Allardt 1998.) Vaikka Allardt korostaakin, että listausta tarpeista ei tule lyödä lukiin, Maslow’n (1943) tarvehierarkiasta inspiraatiota hakien hän kiteytti tarpeet kolmeen iskusanaan: *having*, *loving*, *being*. Taustalla on jaoteltu *elintason* ja *elämänlaadun* välillä, joista ensinmainittu liittyy aineellisiin resursseihin elämässä (*having*), jälkimmäinen ihmisten välisiin (*loving*) ja itsensä toteuttamiseen yhteiskunnassa (*being*) liittyviin tarpeisiin:

- *Having* eli elintaso tarkoittaa tarpeita, joiden tyydytys määrittyy ”yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla” (Allardt 1976, 37). Ihmiset tarvitsevat ravintoa, nestettä ja ilmaa – mutta myös asunnon, vaatetuksen ja nyky maailmassa mielellään koulutusta. Nämä ovat useimmiten luonteeltaan ”puutostarpeita”, mikä tarkoittaa, että niiden puuttuminen tuottaa pahoinvointia, mutta niiden täyttyminen on tietty ”yläraja”, jonka jälkeen lisäykset eivät enää tuota hyvinvointia (Allardt 1976, 42).
- *Loving* eli yhteisyysuhteet viittaa tarpeisiin, jotka kytkeytyvät siihen, miten ihminen ”käyttäytyy suhteessa muihin ihmisiin” (Allardt 1976, 38). Rakkaus, läheisyys ja luottamus ovat asioita, joita ei voi omistaa, vaan ne muodostuvat suhteestamme toisiin ihmisiin. Allardt näkee, että ihmisellä on yhteisyyden tarve, joka toteutuu, kun ihmissuhteemme ovat symmetrisiä eli vastavuoroisia ja sisältävät ”rakkauden ilmauksia ja huolenpitoa” (Allardt 1976, 43).
- *Being* eli itsensä toteuttamisen muodot ovat tarpeita, joiden tyydytys on määritelty sen perusteella, ”mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan” (Allardt 1976, 38). Allardt määrittää tätä pääasiassa sen negaation, vieraantumisen, kautta, jossa ihminen ei pääse olemaan oma itsensä, vaan hänen merkityksensä ovat kokonaan määritelleet ”hänen itsensä ulkopuolella olevat voimat” (Allardt 1976, 38).

Kun näille kolmelle tarvetyypille määritetään sekä subjektiiviset että objektiiviset mittarit, kuten Allardt tutkimusryhmineen teki pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa, päästään Allardtin (1976) esittämään matriisiin hyvinvoinnin keskeisistä elementeistä (kuvio 1), jota on erityisesti Suomessa sovellettu nykypäivään asti (ks. Uusitalo & Simpura 2022).

	(Objektiivinen) Hyvinvointi	(Subjekttiivinen) Onnellisuus
Having (elintaso)	Objektiiviset elintasoja ja ympäristöä kuvaavat mittarit	Subjekttiiviset elintasoja koskevat arviot
Loving (elämänlaatu)	Objektiiviset ihmisten välisiä suhteita kuvaavat mittarit	Subjekttiiviset tunteet ihmissuhteiden onnellisuudesta
Being (elämänlaatu)	Objektiiviset ihmisten suhdetta yhteiskuntaan ja luontoon kuvaavat mittarit	Subjekttiiviset vieraantumisen ja henkilökohtaisen kasvun tunteet

Kuvio 1. Erik Allardtin hyvinvoinnin elementtien matriisi. Tämän version pääasiallinen lähde Allardt (1993).

Toimintamahdollisuuksien teoriat

Allardtin mallin eteenpäin kehittäminen vaatii sen vertaamista viimeaikaisiin hyvinvoinnin teorioihin. Yksi keskeinen suuntaus on *capability approach*, josta on suomeksi käytetty nimitystä toimintamahdollisuuksien teoria ja jota ovat kehittäneet erityisesti Amartya Sen (1999) ja Martha Nussbaum (2001). He suhtautuvat skeptisesti ihmisten koetun hyvinvoinnin mittaamiseen, koska yhteiskunta ei voi pakottaa ihmistä elämään tavalla, joka tekee hänet onnelliseksi – yhteiskunta voi tarjota hyvinvoinnin mahdollistavat olosuhteet, mutta ihminen voi käyttää vapauttaan myös muiden tavoitteiden edistämiseen (ks. Sen 2009, 286–290). Toisaalta he suhtautuvat skeptisesti pelkkien taloudellisten resurssien mittaamiseen, koska ne eivät kerro ihmisen tosiasiallisista toimintamahdollisuuksista. Sekä julkinen terveydenhuolto että yksityinen rahan käyttö mahdollistavat murtuneen sääriluon kipsaamisen. Poliittiset vapaudet, taloudelliset mahdollisuudet, yhteiskunnan tarjoamat palvelut, sosiaaliset olosuhteet ja ihmisen lähiyhteisöt sekä ihmisen omat ominaisuudet ja resurssit kaikki vaikuttavat siihen, minkälaiset toimintamahdollisuudet hänellä on. Olenaista onkin tarkastella, että kun tarvitsen ruokaa, koulutusta, terveydenhuoltoa tai mahdollisuutta liikkua vapaasti kaduilla, onko minulla tähän tosiasiallinen mahdollisuus (Sen 1999). Suoran hyvinvoinnin analyysin sijasta toimintamahdollisuuksien teoria korostaa autonomian ja toimijuuden turvaamisen keskeisyyttä, joka antaa ihmiselle vapauden toteuttaa omaa näkemystään hyvästä elämästä.

Koetun hyvinvoinnin tutkimus

Allardtin pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen aikoihin koetun hyvinvoinnin tutkimus oli vielä tuoretta ja vakiintumatonta. Nopeasti kuitenkin havaittiin, että positiiviset ja negatiiviset tunteet muodostavat kaksi erillistä faktoria ja että nämä tunteet ovat erillisiä kognitiivisemmasta elämäntyytyväisyysarviosta. Tältä pohjalta psykologian piirissä vakiintui näkemys subjektiivisen hyvinvoinnin kolmesta osatekijästä: positiivisista tunteista, negatiivisista tunteista ja elämäntyytyväisyydestä (Diener ym. 1999), joiden ympärille on rakentunut tuhansia empiirisiä tutkimuksia käsitävä tutkimusohjelma, joka on auttanut tunnistamaan sekä yksilön koetun hyvinvoinnin keskeiset lähteet (ks. esim. Clark ym. 2019) että viime vuosina yhä enemmän ne tekijät, jotka selittävät, miksi kansalaisten keskimääräisessä hyvinvoinnissa on niin suuria eroja valtioiden välillä (ks. Martela ym. 2020).

Samaan aikaan pelkkien tunteiden ja elämäntyytyväisyyden mittaamisen on nähty tarjoavan liian kapean kuvan ihmisten hyvinvoinnista ja vaativan rinnalleen autonomian ja yhteisyyden kokemusten kaltaisten *eudaimonisten* hyvinvoinnin ulottuvuuksien mittaamista (Ryff 1989). Tältä pohjalta tätä nykyä kansallista koettua hyvinvointia ohjeistetaan mittaamaan kolmen ulottuvuuden kautta: hyvinvoinnin tunne (positiiviset ja negatiiviset tunteet), hyvinvoinnin arvio (elämäntyytyväisyys) ja psykologinen toimintakyky (eudaimoniset ulottuvuudet) (Graham ym. 2018). Tämä suositus löytyy niin OECD:n ohjeistuksesta (OECD 2013), Yhdysvaltain *National Research*

Councilin (2013) suosituksista kuin myös Euroopan unionin elämänlaadun indikaattoreita kartoittaneen asiantuntijaryhmän suosituksista (Eurostat 2017).

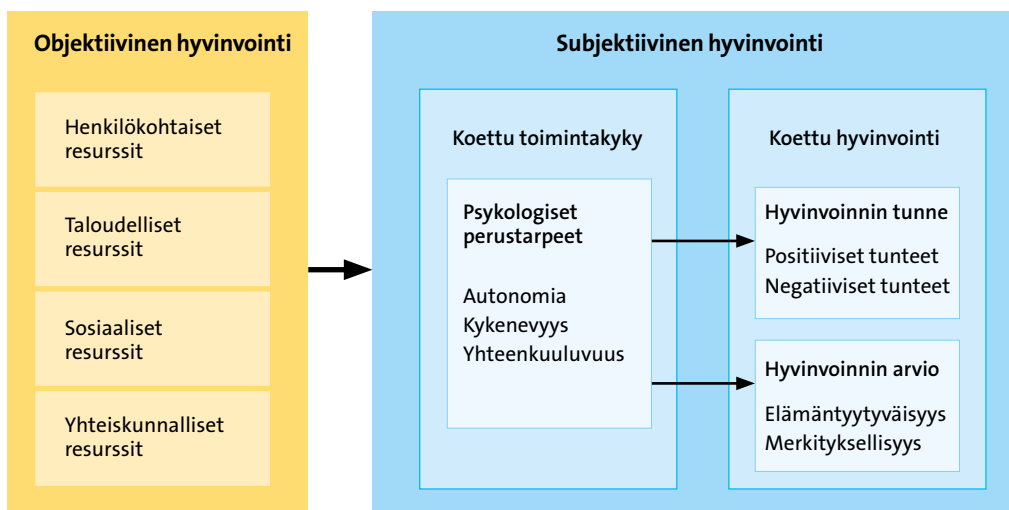
Siinä missä hyvinvoinnin tunne ja hyvinvoinnin arvio mittaavat hyvinvointia (*well-being*), psykologinen toimintakyky auttaa kuvaamaan hyvinvointimista (*well-doing*) eli niitä psykologisia seikkoja, joita ihminen tarvitsee ollakseen toimintakykyinen ja voidakseen hyvin (Huppert ym. 2009; Martela & Sheldon 2019). Vaikka psykologinen toimintakyky on näistä kolmesta ulottuvuudesta teoreettisesti jäsentymättömin, nähdään ihmisen psykologiset perustarpeet usein sen keskiössä (Heintzelman 2018; Martela & Ryan 2021). Tällä hetkellä tutkituin ja viitatuin psykologinen teoria ihmisen perustarpeista on itsemääräämisteoriat (*self-determination theory*; Ryan & Deci 2000; 2017), joka tunnistaa kolme psykologista perustarvetta: *autonomia* tarkoittaa kokemusta omaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta elää omannäköistä elämää, *kykenevyys* tarkoittaa kokemusta aikaansaamisesta, osaamisesta, oppimisesta sekä tekemisen hallinnasta ja *yhteenkuuluvuus* tarkoittaa kokemusta läheisistä ja vastavuoroisista ihmissuhteista. Teoria on subjektiivinen siinä mielessä, että siinä nähdään, että ihminen tarvitsee näitä *kokemuksia* voidakseen hyvin. Samalla se pyrkii objektiivisuuteen siinä mielessä, että psykologisille perustarpeille on määritel-

ty selkeät empiiriset kriteerit (Martela & Sheldon 2019; Ryan & Deci 2017). Nämä perustarpeet tarjoavat mielestäni Maslow'ta paremman perustan Allardtin peräänkuuluttamalle ihmisten tarpeiden huomioimiselle.

Subjektiivista hyvinvointia mitattaessa tämänhetkinen ”best practice” (Graham ym. 2018) on siis mitata positiivisia ja negatiivisia tunteita (hyvinvoinnin tunne), elämäntyytyväisyyttä (hyvinvoinnin arvio) sekä psykologista toimintakykyä (hyvinvointiminen), jonka ytimessä on nähdäkseni ainakin kolme psykologista perustarvetta: autonomia, kykenevyys ja yhteenkuuluvuus (kuvio 2).

Synteesi: having, loving, doing, being

Allardtin tärkein perintö on nähdäkseni ymmärrys siitä, että sekä subjektiiviset että objektiiviset hyvinvoinnin indikaattorit perustuvat aina johonkin näkemykseen ihmisuunteesta. Siksi kaikki hyvinvointiteoriat välttämättä ottavat kantaa ihmisen tarpeisiin eli siihen, mitä ihminen pohjimmiltaan tarvitsee voidakseen hyvin ja elääkseen hyvän elämän. Tämän vuoksi Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet voivat auttaa rakentamaan synteesiä psykologisten koetun hyvinvoinnin teorioiden ja resurssihin keskittyvien toimintamahdollisuus-teorioiden välillä.

Kuvio 2. Subjektiivisen hyvinvoinnin keskeiset ulottuvuudet (Martela & Sheldon 2019).

Tämä sillanrakennus subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin välillä vaatii tarpeiden asettamista keskelle, näiden väliin. Objektiivista tarpeentyydytystä emme kykene suoraan mittaamaan. Voimme mitata vain ihmisen *subjektiivisia arvioita* omien tarpeidensa täyttymisestä sekä tiettyjen tarpeentyydytystä tarjoavien *objektiivisten resurssien* läsnäoloa hänen elämässään (Allardt 1993). Ihmisen perustavien tarpeiden tunnistaminen on siis samanaikaisesti empiirinen ja normatiivinen pyrkimys määrittää, mikä ihmiselämässä on arvokasta ja itseisarvoista – ja tämä tarpeiden tunnistaminen on välttämätöntä, jotta niille voidaan seuraavassa vaiheessa rakentaa sopivat subjektiiviset ja objektiiviset indikaattorit.

Allardt'n sovittaminen nykyteorioiden kehikoon vaatii kuitenkin muutaman päivityksen – Allardt myönsi auliisti oman kehikkonsa olevan ”edelleen kovasti kehittämisen ja analysoinnin tarpeessa” (Allardt 1998, 41), joten toivon että hän olisi suhtautunut tällaiseen päivittämisspyrkimykseen myönteisesti.

Having kytkeytyy elintason eli ravinnon, juoman ja turvallisen asuinsijan kaltaisiin puutostarpeisiin, joita ilman on vaikeata selviytyä hengissä. Objektiivisella puolella tämä tarkoittaa keskeisien siedettävät materiaaliset elinolot tarjoavien toimintamahdollisuuksien mittaamista. Subjektiiviselta puolelta nostaisin esiin erityisesti turvallisuuden tunteen, joka usein nostetaan keskeiseksi psykologiseksi puutostarpeeksi (Maslow 1943; Rasskazova ym. 2016).

Loving eli yhteenkuuluvuus toisten ihmisten kanssa on käytännössä kaikissa tarveorioissa tunnistettu yhdeksi ihmisen perustarpeista, ja sen keskeisyys hyvinvoinnillemme on osoitettu lukuisissa tutkimuksissa (Baumeister & Leary 1995). Subjektiivisella puolella tulisi mitata ainakin yhteenkuuluvuuden kokemusta, objektiivisella puolella esimerkiksi perhesuhteita ja läheisten ystävien määrää.

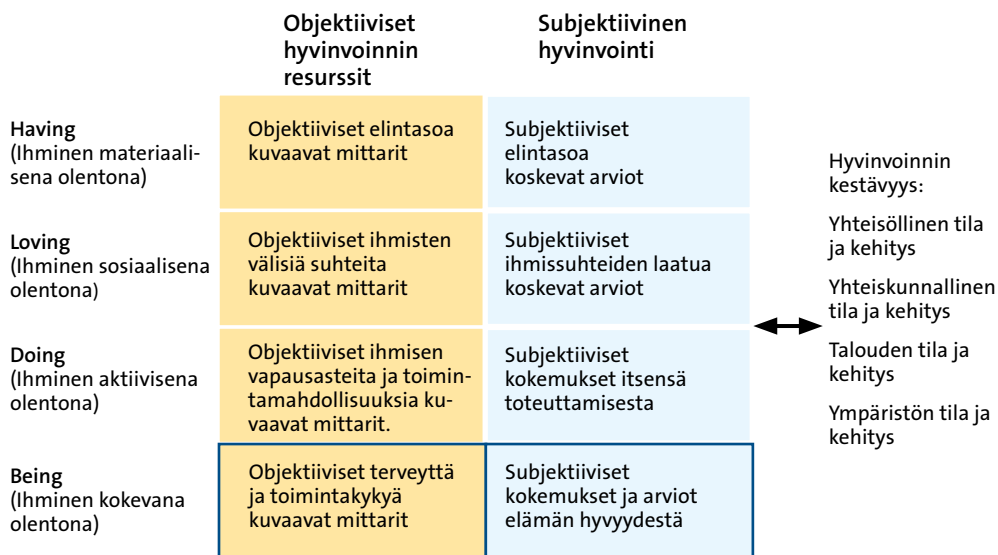
Allardt'n kolmesta ulottuvuudesta *being* on kuitenkin jäsentymättömin. Se määritetty toisaalta ihmisen suhteesta yhteiskuntaan, toisaalta se sisältää itsensä toteuttamisen ja henkilökohtaisen kasvun piirteitä. Tuula Helne ja Tuuli Hirvilammi (Hirvilammi & Helne 2014; Helne & Hirvilammi 2021) ehdottavatkin *being* ja *doing* ulottuvuuksien erottamista toisistaan. Noudatan tätä kehotusta, vaikka annankin näille kahdelle ulottuvuudella hivenen erilaiset tulokset kuin he.

Doing'in nostaminen omaksi tarpeeksi heijastaa näkemystä ihmisestä aktiivisena toimijana (Helne & Hirvilammi 2014; Ryan & Deci 2000). Toimijuus on ihmisyyttä määrittävä piirre, meillä on tarve kokea, että pystymme ohjaamaan ja hallitsemaan omaa elämäämme, tekemään itse valitsemiamme asioita ja tavoittelemaan itse arvokkaaksi kokiamme päämääriä. Itsemääräämisteorian pohjalta voidaan esittää kaksi erillistä subjektiivista *doing*-tarvetta: autonomia ja kykenevyys. Objektiivisella puolella Allardt'n korostama ihmisen suhde yhteiskuntaan on yksi tärkeä teema: kuinka paljon vapausasteita ja toimintamahdollisuuksia yhteiskunnalliset instituutiot tarjoavat ihmiselle? Samaan aikaan myös työpaikalla, lähiyhteisöllä ja esimerkiksi teknologialla on selvä vaikutus yksilön toimintamahdollisuuksien määrään.

Being eli oleminen, puhdistettuna aktiivisesta tekemisestä, jäsentyy parhaiten ihmisolemista yleisimmällä tasolla kuvaavaksi termiksi (vrt. Heidegger 2000). Ihminen on sekä tunteva että ajatteleva olento (Kahneman & Riis 2005). Näin jäsennehtynä *being* ulottuvuutena sisältäisi toisaalta yleisimmät tunteemme ja toisaalta yleisimmät arviomme elämämme hyvydestä, onnistumisesta ja onnellisuudesta. Subjektiivisella puolella tämän kategorian ytimessä olisi positiiviset ja negatiiviset tunteet sekä elämäntyytyväisyys, objektiivisella puolella luonteivimmat indikaattorit ovat terveys, toimintakyky ja elinikä.

Being onkin ymmärrettävä astetta yleisemmällä tasolla kuin kolme ensimmäistä ulottuvuutta: se, kuinka hyvin meillä sujuu yhteenkuuluvuus tai toiminta-ulottuvuudella heijastuu lopulta siihen miten hyväksi elämämme arvioimme olemisen ulottuvuudella (vrt. Martela & Sheldon 2019). Tämä päivitetty tulkinta *having-loving-doing-being*-ulottuvuuksista on esitetty kuviossa 3, ja taulukossa 1 hahmotellen alustavia indikaattoreita eri ulottuvuuksille.

Tässä hahmoteltu *having-loving-doing-being* on hyvinvointiteoriaa yksilökeskeinen ja nykyhetkeä korostava: näitä ulottuvuuksia mittaamalla voidaan saada selvyys kansalaisten tämänhetkisestä hyvinvoinnin tilasta. Yhteiskunnallisesti seurattavana asiana tai päämääränä tämä ei kuitenkaan riitä, vaan tärkeätä olisi seurata myös yhteiskuntajärjestelmän ominaisuuksia, kuten talouden toimivuutta ja yhteiskuntajärjestelmän legitimiisyyttä (Allardt 1976, 69), luonnonympäristön tilan kehitystä (Allardt 1993) sekä yhteisöllisyyttä (Allardt 1998, 43–44).

Kuvio 3. Päivitetty versio tarveulottuvuuksista, jossa on tunnistettu neljä tarvetyyppiä: having, loving, doing, ja being.

Nämä laajennukset voi tiivistää ajatukseen, että tämänhetkisen hyvinvoinnin ohella on olennaista seurata myös hyvinvoinnin kestävyttä. Nykyhyvinvointia ei tule ylläpitää keinoilla, jotka romahduttavat hyvinvoinnin tule-

vaisuudessa. Siksi yksilöfokuksen rinnalla tarvitaan ainakin neljän kestävyysulottuvuuden tarkastelua:

Yhteisöllisyyden kehitys tarkoittaa ihmisyyhteisön kehityksen seuraamista. Miten luottamus kanssa-

Taulukko 1. Alustava hahmotelma hyvinvoinnin avainindikaattoreista

	Objektiiviset indikaattorit	Subjektiiiviset indikaattorit
Having	Käytettävissä olevat tulot Ruoka ja puhdas vesi Köyhyysaste Työllisyysaste Asumisolosuhteet	Kokemus toimeentulosta Tyytyväisyys materiaaliin olosuhteisiin Turvallisuuden tunne
Loving	Ystävien lukumäärä Kontaktit paikallisyhteisössä Perhesuhteet	Yhteenkuuluvuuden kokemus Syrjinnän kokemus Yksinäisyyden kokemus Luottamus kanssaihmiin
Doing	Vapaa-ajan mahdollisuudet Poliittiset vapaudet Työolosuhteet Koulutusaste	Autonomian kokemus Kykenevyyden kokemus Osallisuuden kokemus Tulevaisuususkko
Being	Terveys Eliniänodote Fyysinen ja henkinen toimintakyky	Tyytyväisyys elämään Positiiviset tunteet Negatiiviset tunteet Elämän merkityksellisyys

ihmisiin ja toisista välittäminen kehittyvät? Minikäälisiä jännitteitä ja juopia eri ihmisryhmien välillä on? Miten solidaarisuuden, suvaitsevaisuuden ja hyväntahtoisuuden kaltaiset kansalaishyveet (Allardt 1998) ovat kehittyneet?

Yhteiskunnan kehitys tarkoittaa yhteiskunnallisten instituutioiden kehityksen seuraamista. Kuinka toimiva on demokratia ja koulutusjärjestelmä, kuinka vähäistä on korruptio, kuinka puolueeton on oikeuslaitos?

Talouden kehitys viittaa talousjärjestelmän toimivuuteen. Miten palkkataso, kokonaistuotanto ja työllisyys kehittyvät? Velkaantuvatko valtio tai kotitaloudet?

Ympäristön kehitys viittaa luonnon ja ympäristön tilanteen seuraamiseen. Mikä on ilmakehän tila, miten etenee biodiversiteetin romahdus, ehytyvätkö keskeiset luonnonvarat?

Hyvinvoinnin kestävyyttä on siis yhtä tärkeätä mitata kuin hyvinvoinnin nykytilaa. Tärkeätä tarveperustaisia hyvinvointi-indikaattoreita käytettäessä on myös, että ei katsota pelkkiä keskiarvoja. Jokaisen indikaattorin kohdalla olisi hyvä määrittää siedettävän elämän minimitaso, jotta voidaan seurata, kuinka moni kansalainen on tämän alapuolella (Allardt 1993).

Lopuksi

Allardt suhtautui epäilevästi kaikkiin lopullisiin typologioihin ihmisen tarpeista, ja samalla tavalla tässäkin esitetty tarpeiden jäsentely tulee nähdä keskustelunavauksena eikä lopullisena totuutena. Samalla puutteellisenakin tarvitsemme tämänkaltaisia jäsennyksiä tarpeista, jotta hyvinvoinnin mittausta perustuisi *ad hoc*-elementtien sijasta läpinäkyvästi ilmaistuun näkemykseen ihmisyydestä. Tässä on esitetty, että ihminen on *ainakin* kokeva olento (*being*), biologis-materiaalinen olento (*having*), sosiaalinen olento (*loving*) ja aktiivinen olento (*doing*). Pelkästään näiden suhteellisen yleisesti hyväksytyjen ihmisyyttä koskevien teesien pohjalta voidaan rakentaa jo varsin monipuolinen hyvinvoinnin mittaristo, joka sisältää sekä subjektiivisia että objektiivisia mittareita. Vaikka jokainen ulottuvuus vaatisi luonnollisesti oman syvällisemmän käsittelynsä, tarjoaa tämä malli karkean ylätasojen jäsennyksen hyvinvoinnin eri ulottuvuuksista, joka voi auttaa Suomea luomaan riittävän kattavat ja teoriaan perustuvat hyvinvoinnin indikaattorit yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.

KIRJALLISUUS

- Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik (1993) Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. In Martha Nussbaum & Amartya Sen (eds.) *The quality of life*. Clarendon Press, 88–94.
- Allardt, Erik (1998) Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa J. P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 34–53.
- Baumeister, Roy & Leary, Mark (1995) The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin* 117 (3), 497–529.
- Clark, Andrew & Flèche, Sarah & Layard, Richard & Powdthavee, Nattavudh & Ward, George (2019) *The origins of happiness: The science of well-being over the life course*. Princeton: Princeton University Press.
- Diener, Ed & Suh, Eunkook & Lucas, Richard & Smith, Heidi (1999) Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin* 125 (2), 276–302.
- Eurostat (2017) *Final report of the expert group on quality of life indicators*. Publications Office of the European Union.
- Exton, Carrie & Shinwell, Michal (2018) *Policy use of well-being metrics: Describing countries' experiences*. Paris: OECD.
- Fabian, Mark (2022) *A Theory of Subjective Wellbeing*. Oxford: Oxford University Press.
- Graham, Carol, Laffan, Kate & Pinto, Sergio (2018) Well-being in metrics and policy. *Science* 362 (6412), 287–288.
- Heidegger, Martin (2000) *Oleminen ja aika*. Tampere: Vastapaino.
- Heintzelman, Sarah (2018) Eudaimonia in the contemporary science of subjective well-being: Psychological well-being, self-determination, and meaning in life. In Ed Diener & Shigehiro Oishi & Louis Tay (eds.) *Handbook of well-being*. DEF Publishers.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2021) *Puristuksissa? Nuoret ja kestävän hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kela.
- Hirvilammi, Tuuli & Helne, Tuula (2014) *Changing*

- paradigms: A sketch for sustainable wellbeing and ecosocial policy. *Sustainability* 6 (4), 2160–2175.
- Huppert, Felicia & Marks, Nic & Clark, Andrew & Siegrist, Johannes & Stutzer, Alois & Vittersø, Joar & Wahrendorf, Morten (2009) Measuring well-being across Europe: Description of the ESS well-being module and preliminary findings. *Social Indicators Research* 91 (3), 301–315.
- Kahneman, Daniel & Riis, Jason (2005) Living, and thinking about it: Two perspectives on life. In Felicia Huppert, Nick Baylis, & Barry Keverne (eds.) *The science of well-being*. Oxford: Oxford University Press, 285–304.
- Korhonen, Satu & Alanko, Leena & Jalonen, Kari & Hiilamo, Heikki & Ahokas, Jussi & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Hirvelä, Aarni (2022) Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia: Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Martela, Frank & Greve, Bent & Rothstein, Bo & Saari, Juho (2020) The Nordic Exceptionalism: What Explains Why the Nordic Countries are Constantly Among the Happiest in the World. In John Helliwell, Richard Layard, Jeffery Sachs, & Jan-Emmanuel De Neve (eds.) *World Happiness Report 2020*. Sustainable Development Solutions Network, 129–146.
- Martela, Frank & Ryan, Richard (2021) In selecting measures for a comprehensive assessment of well-being, it is essential to include indicators of psychological need satisfaction. *Preventive Medicine Reports* 23 (101474), 1–3.
- Martela, Frank & Sheldon, Ken (2019) Clarifying the concept of well-being: Psychological need-satisfaction as the common core connecting eudaimonic and subjective well-being. *Review of General Psychology* 23 (4), 458–474.
- Maslow, Abraham (1943) A theory of human motivation. *Psychological Review* 50 (4), 370–396.
- National Research Council (2013) *Subjective well-being: Measuring happiness, suffering, and other dimensions of experience*. Washington (DC): National Academies Press.
- Nussbaum, Martha (2001) *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OECD (2013) *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- Rasskazova, Elena & Ivanova, Tatiana & Sheldon, Ken (2016) Comparing the effects of low-level and high-level worker need-satisfaction: A synthesis of the self-determination and Maslow need theories. *Motivation and Emotion* 40, 541–555. <https://doi.org/10.1007/s11031-016-9557-7>
- Ryan, Richard & Deci, Edward (2000) Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist* 55 (1), 68–78.
- Ryan, Richard & Deci, Edward (2017) *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: Guilford Press.
- Ryff, Carol (1989) Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* 57 (6), 1069–1081.
- Sen, Amartya (1999) *Development as freedom*. New York: Knopf.
- Sen, Amartya (2009) *The idea of justice*. London: Allen Lane.
- United Nations (2011) 65/309. *Happiness: Towards a holistic approach to development*. Resolution adopted by the General Assembly on 19 July 2011.
- Uusitalo, Hannu & Simpura, Jussi (2022) Erik Allardt hyvinvoinnin tutkijana. Teoksessa Hannu Uusitalo & Jussi Simpura & Juho Saari & Tuomo Laihiala (toim.) *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys: Allardt-Hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Helsinki: Into Kustannus, 19–63.
- Valtioneuvosto (2020) *Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen*. Valtioneuvosto julkaisuja 2020:19. Helsinki.

KIRJOITTAJA

Martela, Frank, dos., FT, VTT, yliopistonlehtori, Aalto-yliopisto (frank.martela[at]aalto.fi)